

Tumor Mózgowicz

STANISŁAW IGNACY WITKIEWICZ

Tumor Mózgowicz

DRAMAT W 3 AKTACH Z PROLOGIEM

*Poświęcone
pani Zofii i Tadeuszowi
Żeleńskiemu.*

WSTĘP TEORETYCZNY

Jest faktem nieraz już stwierdzonym, że teatr powstał z religijnych misterjów. Tak było w starożytnej Grecji i procesowi powstania greckiej tragedji, odpowiadają początki nowożytnego teatru na przełomie wieków średnich. Niekoniecznie jednak wrażenie artystyczne musi być związane z wyrazem uczuć religijnych jako takich. Może ono być wynikiem kontemplacji samej formy, niezależnie od tego, czy treść życiowa danego dzieła będzie miała bezpośredni związek z metafizycznymi przeżyciami, czy nie. Teatr, wskutek tego, że elementami jego są działania istot żywych, stracił powoli charakter religijny, a treść istotna, formalna, zredukowana została do środka pomocniczego w celu, symbolicznego lub realnego, spotęgowanego przedstawienia życia i związanych z niem problemów.

Istotą sztuki w ogóle jest bezpośrednio dana jedność osobowości, czyli to, co nazywamy uczuciem metafizycznym, wyrażona w konstrukcji jakichkolwiek elementów, a więc: barw, dźwięków, słów lub działań. Malarstwo i muzyka posiadają elementy jednorodne. Poezja, oprócz wartości dźwiękowych i możliwości wywoływania obrazów wzrokowych, operuje jeszcze pojęciami, których znaczenia są według nas równie dobrym materiałem artystycznym, jak każda czysta jakość. W teatrze dołączają się do tego jeszcze działania, jakichkolwiek zresztą istnień poszczególnych. Poezja więc i teatr są w przeciwieństwie do sztuk prostych: malarstwa i muzyki, sztukami złożonemi. Każde dzieło sztuki malarskiej posiada, oprócz czysto formalnych wartości: kompozycji, harmonji barw i ujęcia formy, treść przedmiotową, która pochodzi z tego, że uczucie metafizyczne, ogólnie jedno i to samo u wszystkich istnień poszczególnych, polaryzuje się w psychice danego osobnika, stwarzając sobie indywidualną formę, tem bardziej oderwaną jako czysta konstrukcja, im więcej skondenzowaną jest osobistość stwarzającego ją indywidualium. W istocie artystycznej twórczości tkwi więc pewna immanentna sprzeczność.

Tem, czem świat przedmiotów i wyobrażeń jest w malarstwie, tem jest świat uczuć w muzyce i tem samem jest sfera sensu pojęciowego w poezji i sensu działań w teatrze. Jeśli uznamy treść formalną, t. zn. konstrukcję samą dla siebie dzieła sztuki, za jego istotę, nie powinny nas już obchodzić nieistotne, a tem niemniej konieczne elementy samego procesu tworzenia, mające tylko związek pośredni z dziełem już dokonanem. W tem oświeceniu deformacja świata zewnętrznego w malarstwie, nietrzymanie się logiki uczuć w muzyce, bezsens życiowy i logiczny w poezji i na scenie, niepowinny nas burzać. Przelamanie pewnych nieistotnych narowów dotyczących życiowej strony dzieł sztuki, roztwiera według nas zupełnie nowe horyzonty formalnych możliwości, związanych przeważnie z kwestją kompozycji. Pewna fantastyczność psychologii i działań, w przeciwieństwie do fantastyczności zewnętrznej: smoków, czarownic i t. p. stworów, odpowiadająca deformowaniu świata zewnętrznego, jest tem, co może dać nowe możliwości formalne w teatrze. Oczywiście dążenia tego rodzaju muszą być istotne, t. zn. nieprogramowe. Programowe wykrzywianie kształtów normalnych, programowy bezsens

w poezji, czy w teatrze, jest zjawiskiem niezmiernie smutnym. Deformacja dla deformacji, bezsens dla bezsensu, nieusprawiedliwiony w wymiarach czysto formalnych, jest czemś godnym najsrozszelego potępienia. Czy pewne dewjacje od utartego szablonu w sztukach niniejszych usprawiedliwiają się w ten sposób, jest kwestją eksperymentu. Teoretycznie jest to możliwe i przypuszczamy, że jeśli nie te sztuki, to inne, innych autorów może, udowodnią kiedyś słuszność tych twierdzeń.

Oczywiście dla jednych może się to wydać śmiesznym, innych może oburzyć. O ile ktokolwiek zabawi się przy tem szczerze, w zupełnie nieistotny według nas sposób, będziemy się tylko cieszyć ze względu na rzadkość śmiechu w naszych ponurych czasach. O ile ktoś się oburzy w głębi duszy bez zbyt silnych manifestacji zewnętrznych — trudno — wszystkich zadowolnić jest absolutną niemożliwością. Coraz mniej jednak jest ludzi, którzy pękają ze śmiechu na widok kwadratowych łydek Picassa, lub zatykają z oburzeniem uszy, słuchając baletu Strawińskiego. Przypuszczamy w zasadzie, nieprzesadzając bynajmniej wartości formalnej sztuk niniejszych, że do czysto zewnętrznej, z życiowego punktu widzenia może groteskowej i potwornawej „treści”, można się przy dobrej woli zupełnie dobrze przystosować.

Jeszcze jedno: oprócz kwestji erotycznych, treścią sztuk są: pewne fantazje na temat przewrotu w matematyce i fizyce w *Tumorze Mózgowiczu*, na temat psychjatrji w *Pentemychos*. Przeżycia bandy zdegenerowanych byłych ludzi, na tle mechanizującego się życia, stanowi treść *Macieja Korbowy*. Filozoficzne dywagacje i problemy związane z absolutnym nienasyconiem życiowym są wplatanie w *Multiflakopulu*, w *Pragmatystach*, drukowanych, niestety bez korekty, w 3-cim zeszycie „Zdroju” z r. 1920, w *Nowem Wyzwoleniu*, w *Bziku Tropikalnym* (napisanym na wspólnie z panią Eugenją Borkowską), dalej w sztukach p. t. *ONI*, *Miętosza*, czyli w *sidlach BEZTROSKI*, *Filozofowie i Cierpiętnicy*, czyli *Ladaczyni z Ekbatany*, *W małym dworku*, *Niepodległość trójkątów*, *Straszliwy Wychowawca* i *Metafizyka dwugłowego cielęcia*.

Fantazjami na temat matematyki i psychjatrji niechcielibyśmy obrazić ani jednych, ani drugich uczonych, podobnie jak poglądami na t. zw. „miłość”, kwestje społeczne i nadnaturalne zjawiska, niechcielibyśmy obrazić erotomanów, społeczników i spirytystów. Są to tylko preteksty dla pewnych kombinacji formalnych. Używając terminu analogicznego do pojęcia „napięcia kierunkowego”, wprowadzonego przez nas do teorii malarstwa, chodzi o nadanie pewnym masom wypadków w czasie pewnego „napięcia dynamicznego”. To jest znaczenie formalne t. zw. „treści” poematów i sztuk teatralnych. Zaznaczamy, że „poglądom” wypowiedianym przez osobistości w sztukach tych, nie przypisujemy żadnego obiektywnego znaczenia.

PRZEDMOWA

Nie zaszkodzi, ale też nie wiele pomoże, parę słów przedmowy. *Tumor Mózgowicz* powstał, jak to z samej nazwy dramatu w sposób oczywisty wynika z tumoru na mózgu. Pierwsza lepsza patologia mózgu, lub rozmowa z uczciwym lekarzem, da o kwestji tumorów należyte wyjaśnienia. Nazwiska pochodzą z fantazji, z życia i z dzieł innych autorów. Fantazje na temat współczesnego przewrotu w fizyce i matematyce nie powinny obrażać uczonych, są one tylko pretekstem dla pewnych „napięć dynamicznych”. Co do literatury użytej przy pisaniu, można z czystym sumieniem wyliczyć dzieła następujące:

3 pomarańczowe popularne dzieła H. Poincaré’go.

Allgemeine Theorie der Unendlichen Mengen. Arthura Schoenfliessa.

Zasada sprzeczności w świetle nowszych badań Bertranda Russela. Dra Leona Chwistka.

Juljusz Cezar. Wiliama Shakespear’a.

Allmayer’s Folly. Joseph’a Conrad’a.

Nietota. Tadeusza Micińskiego.

W mroku gwiazd, tegoż autora.

Własne dzieła pośmiertne treści filozoficznej i własne eksploracje (już nie dzieła) w tropikalnych i subtropikalnych okolicach.

Bliższe wyjaśnienia teoretyczne co do istoty sztuki teatralnej wogóle patrz: (uważnie) *Wstęp do teorii Czystej Formy w teatrze* przez samego autora w „Skamandrze”.

S. I. W.

PROLOG

Żywych jaszczurów napiętnowane mordy
 Gęgają w rudą przestrzeń bezimiennej planety.
 Pokarbowane w mękę nad-istnień,
 Poząbkowane w niemowlęce fałdki,
 Pofaldowane w starcze uzębienia,
 Żywych morderców żalobne sztylety,
 Obrzmiałych serc pożądaniem gnane,
 Dobiegają do tamtej mety:
 Do węzłowego punktu hyperbolicznej komety.
 W starczych uzębień klawikordy
 Pcham słowa zmiążdżone, rozkwaszone żarem.
 Padło potwora, utłuczone na rozstaju,
 Wyżera pępek sobie i małym ptaszkom świdruje otwory w tęczowych skrzydełkach.
 Znam to dobrze.
 I tak dobrze jest.
 Widma na przełęczach świata gest
 Uśmierza mękę zidjociałych tłumów.
 Młodziutki wabią się wieszczce,
 Wśród krzewów pachnących i cienistych tumów.
 Ona, (kto?) woła za ścianą: jeszcze!!
 Na bezpowrotnej, śmiertelnej lubieży,
 Tłukąc ciało o kości, z wywróconą wstecz szczęką,
 Zęby płomienne z poza węglów szczyrzy
 I dłubiąc pelikana dzióbkiem,
 W jaskini, którą opanowały ich cienie,
 Tych tłumów cienie, spatroszonych nad-bydłęcą męką.
 Rozpiera wodną otchłań fajansowym kubkiem.
 Ja wiem, że kłamię i że nad śmiech, konstrukcja prawdy tylko wyższa,
 Babilonową, skręconą wieżą wżera się w ciemności.
 Babel, Jezabel i angielska Mabel,
 Co czyta Biblię na mdłym podwieczorku,
 Gdy naszej gwiazdy grzmiąca fotosfera
 Parska wybuchem płonącego gazu.
 Wodór się pali i Helium powiewa,
 Oświetla przestrzeń pośredniego mroku.
 Wieczór i świt przemierza starzec bez brody
 I na przełęczach ostatecznych pojęć
 Manometr świata na Nicość nastawia.
 Być nim, czy też pozostać sobą,
 W meta-bydłęcym, rokokowym stroju
 I gzić się dalej na gwarnych pastwiskach.
 Oto problemat godny kłamstw Cezara.
 Zużyte zęby miamlą jeszcze pokarm
 Prześuty dawno przez podwójny worek,
 Którym się szczyrci dumna Pazifaë.
 Elektron niańczy w magnetycznym polu
 Ślepy wzrok widma wstrzymany w swej drodze.
 Względność przestrzeni wszystkie linje zgina,
 A ślepiec liże bezbarwne przedmioty.
 Duch, jak łaza czysty, bezjakościowym rzyga wciąż fluidem...
 Ludzkość, bóstw dawnych obmierzła maszyna,

Nad dawnym Tybrem spiętrza żądz wymioty,
W tygrysie fałdy, w pylniki kąkołu.
(Marabut stoi gdzieś na jednej nodze).
Zużyte wszystko, słów miazga nie cieknie
I nie spowija grozy dawnych djabłów.
Oni się korzą przed wyplutą pestką,
Tybald się boi Kainów i Ablów.
W uściskach stonóg zakłęta pantera,
Jej centki świecą, różowe i dumne.
Przez trawę pełźnie cudowna hetera,
Miażdżąc swym brzuchem słowa zbyt rozumne.
Uchyl zasłony, bo na scenę wchodzi,
Z tumorem w mózgu, sam Tumor Mózgowicz.
Co nas to wszystko właściwie obchodzi?
Zmacerowany — cepem — spacerowicz.

OSOBY:

TUMOR MÓZGOWICZ, matematyk bardzo sławny, niskiego pochodzenia. Lat 40.

ROZHULANTYNA Bazylówna, z książąt Baar-Łukowiczów Zakaspijskich. *Primo voto*: Romanowa hrabina Krzeczberska, *secundo voto*: Tumorowa Mózgowiczowa. Lat 36.

ON: olbrzym zbudowany jak tur. Bawole czoło, ze spadającą blond grzywą zmierzwionych włosów. Wspaniale ubrany. W kłapie czerwona wstążeczka. Przez gors widać lentę zieloną jakiegoś wschodniego orderu. Garnitur szary, z najlepszego kortu i żółte pół-buciki. Oczy niebieskie, jasne. Krótko przystrzyżony, płowy wąs. Zresztą ogolony.

ONA: wspaniale rozwinięta bruneta z meszkiem. Czarne płomieniste oczy. Trochę wschodnia. Wściekle rasowa i ponętna.

BALANTYNA FERMOR, panna. (*Right Honorable Miss Fermor*). Córka Henryka Fermora, VI-tego Earla of Ballantrae. Lat 32. Piękna, majestatyczna blondynka; zdrowa, rasowa i bardzo ponętna.

PROFESOR ALFRED GREEN z M. C. G. O. (Em. Si. Dzi. Eu. *Mathematical Central and General Office*). Blondyn w binoklach. Typ bardzo angielski. Lat 42. Wygolony zupełnie.

JÓZEF MÓZGOWICZ, chytry chłop, lat 75. Czerstwy jak rzepa. Nic nie podobny do Tumora. (Tumor jest podobny do matki). Sukmana, długie lakierowane buty. Brunet siwawy. Orli nos.

IBISSA (Izia) hrabianka KRZECZBORSKA, córka Rozhulantyny i Romana Krzeczberskiego. Lat 18. Ruda, oczy niebieskie. Bardzo rasowa i wściekle wprost ponętna, demoniczna dziewczynka. Podobna jak dwie krople wody do ojca.

ALFRED MÓZGOWICZ, lat 16. Syn pierworodny Tumora z 3-go małżeństwa jego z Rozhulantyną. Wykapany ojciec. Ubrany w kostium sportowy, szaro-różowy.

MAURZYCY MÓZGOWICZ, lat 14. Następny numer w kolekcji młodych Mózgowiczów. Bardzo podobny do matki. Ubrany w kostium sportowy szaro-bury. Kołnierz wykładany. Malinowy krawat La Valiere.

IRENA MÓZGOWICZÓWNA, lat 23. Córka Tumora z 2-go małżeństwa. Nie ładna, bardzo inteligentna brunetka, o trochę semickim typie.

LORD ARTHUR PERSVILLE, 4-ty syn księcia Osmond (przyszły *Duke of Osmond*, *Marquis of Broken Hill*, *Viscount of Durisdeer*, *Master of Takoomba-Falls*) największy demon z *Central and General Mathematical Office* i największy z bezkarnych zbrodniarzy: tak zwany „*King of Hells*”, król piekiel i szulerni — (Amfibologia liczby mnogiej od *Hell*). Lat 33. Najtęższy geometra na kuli ziemskiej. Uczeń Hilberta. Król mody. Ubrany w kostjum żakietowy i cylinder, laska w ręku. Twarz młodzieńcza niezwyklej piękności. Ogolony, oczy czarne. Silny brunet, coś między prawdziwym lordem, a typem z karnych kolonji. Ruchy wytworne. Oczy nigdy się nie śmieją, podczas gdy prześlicznie zarysowane, pełne usta, osadzone w delikatnych, lecz potwornej siły szczękach, mają uśmiech trzyletniej dziewczynki. Pozatem jest to człowiek, (o ile człowiekiem nazwać go można) wzbudzający najpiekielniejszą zazdrość i zawiść na całym globie.

KSIAŻĘ TENGAH. Malaj bardzo piękny, syn Radźdży Timoru, Patakula. Lat 23. Błękitny turban, czerwony sarong. Kriss u boku.

STARY RADŹDŹA PATAKULO. Stary Malaj z siwą brodą, lat 60. Przepaska na biodrach.

KAPITAN FITZ-GERALD. Wygolony wilk morski. Komendant krążownika „*Prince Arthur*”.

MALAJE ZE STRAŻY. Ubrani jak Tengah, z lancami.

DWAJ INNI, w czerwonych turbanach z lancami.

TŁUM MALAJÓW.

2 BIAŁYCH LUDZI w kakowych ubraniach i hełmach.

6 LUDZI z załogi krążownika. Ubrani biało, po marynarSKU.

2 AGENCI GREENA — bezosobowe istoty.

4 TRAGARZY w niebieskich fartuchach. Zupełnie bezosobowe postacie z brodami.

IZYDOR MÓZGOWICZ — w pieluchach.

AKT I

SCENA I

Pokój dziecienny na piętrze w domu ROZHULANTYNY. TUMOR MÓZGOWICZ siedzi sam w fotelu. Na dywanie mnóstwo zabawek dzieciennych. Olbrzymia butla benzyny stoi w rogu na prawo. Urządzenie pokoju jest szczytem nowoczesnej higieny. Wszystko białe jak śnieg. Słońce wpada przez duże okna na lewo i na prawo. Jasno jest i ciepło. W głębi czarna tablica do zadań. Na lewo od niej drzwi, wprost widowni. Drugie drzwi na lewo.

MÓZGOWICZ

Rypię całą parą. Bary biorą się z sobą za bary, wrastają w siebie i w pryskach ognia strząsają pyłki w zaświatowej burzy. Przekłeta kultura! *Wali pięścią w poręcz.* Kto każe mi udawać? Czytałem wczoraj cały ich nowy program. Prostu rzygać się chce. *Vomito negro.*

Wchodzi IZIA. Czarna, krótka sukienka. Ażurowe pończochy. Pantofelki z czerwonymi pomponami.

IZIA

Mama pyta, czy panu czego nie potrzeba.

MÓZGOWICZ

Trzeba mi byka, rydwanu, bezbrzeżnych pól i twoich niebieskich oczu, Iziu. Powiedz Mamie, że jest jak Pazifaë. — Zzielenieje z zazdrości. A tak okropnie jest skomplikowana, że chyba pękne w tym całym wirze, który wytwarzacie.

IZIA

Niech pan się uspokoi. Ja wiem wiele — o wiele więcej niż mama i pan nawet.

Wychodzi.

MÓZGOWICZ *wstaje i nakręca zegarek.*

MÓZGOWICZ

Przekłeta kultura. Niema we mnie ani krzty artysty, ani tyle! *Pokazuje to na palcu.* A jednak wmawiają mi to wszyscy: ach, co za talent! ach, co za geniusz! Gdyby choć ona jedna mogła tego nie myśleć. Wszystkie moje dzieci są tak podobne do mnie, że to mnie wprost przeraża, że nie znalazła się kobieta, któraby miała siłę zdradzić mnie.

Wchodzi OJCIEC MÓZGOWICZA w sukmanie i w długich butach.

JÓZEF MÓZGOWICZ

Stary, ale rzeźwy jeszcze chłop. Barczysty jak syn. Mówi z chłopkiem biadkaniem

Jesteś niewyciężony, syneczku.

MÓZGOWICZ

Papa zawsze pełen jest konceptów. Taki stary, a taki głupi.

deklamuje

Dnem mojej duszy
Jest pierwotna mściwość,
A moim herbem
Jest soczysta larwa.
Zdębiałych koni lawiny
I oficerów zasmucone miny,
Nad losem dawno, dawno zagasłych kurtyzan.

mówi

Oprócz tego, że jestem sobą, mógłbym być: kelnerem, oficerem, albo kurtyzaną. Gdybym był kobietą, straszliwą byłbym rozpustnicą.

JÓZEF MÓZGOWICZ

Jakiż przepiękny jesteś syneczku. *Podnosi z ziemi lalkę i catuje ją.* Taka była moja mała, kiedy umarła. Taka była twoja siostrzyczka, Anzelma.

MÓZGOWICZ

deklamuje

Robaki wkręcają się w oczy
W ciemnej, rozmięklej przeźroczy.
Jak nożem ostrym
Chciałbym przeciąć sobą,
Zazdrosną o szybkość, przestrzeń.
Ważę ciężary, o jakich nie myślał
Żaden Cezar świata,
A wszystko ulata, jak wata.
I lekkie mi jest wszystko, jak pajęczy puszek,
Jak jakiś mały, niepozorny duszek,
Z innej planety zaduszek.
Napudrowałem twarz moją wielkością
I kukła jestem ohydna.
Takiego wstępu do siebie, jak ja,
Nie miał nikt, od światów początku.

JÓZEF MÓZGOWICZ

ślaniając się

Ach, jakiż śliczny jesteś syneczku!
Chodź, pójdziemy do karczmy.

MÓZGOWICZ

z rozpaczą

Ach! Idź ojciec sam. Dziś jeszcze mam napisać statut nowej Akademii Nauk. A tu jeszcze przysłali mi tylko co korektę pracy o funkcjach nadskończonych. Ale ojciec to nawet algebry nie zna. Rzucaj groch o ścianę.

Daje ojcu papier, który wyciągnął z kieszeni

JÓZEF MÓZGOWICZ

wkłada okrągłe okulary i czyta

„Über transfinite Funktionen im Alef — dimensionalen¹ Raume”, Professor Tumor von Mózgowicz. mówi O, jakże mądrym jesteś syneczku! I tylko za to tak cię uszlachcili! Z żalem Miałem sen. Widziałem ciebie jako bóstwo w jakiejś świątyni wschodniej. Nie poznałeś mnie i śmiałeś się z czegoś niewiadomego. A mnie wyrzucił stróż, taki mały, stary i słaby, jak mucha. A twarz miał taką, jak nasz Burek, tylko ludzką.

MÓZGOWICZ

chowając korektę do kieszeni

Na nic nigdy nie miałem czasu, nawet na miłość. Lecz czemuż jest miłość dla mnie? Dzieci moje rosną. Syn niedługo zda maturę, córka już wcale nie źle całkuje równania różniczkowe, a ja nie mogę nawet odpocząć. Gdybym choć był religijnym. „Aber mir, keine Marter ist erspart”, jak mówił Franz Josef.

JÓZEF MÓZGOWICZ

kiwa głową i zabiera się do wyjścia

We drzwiach spotyka się z ROZHULANTYNA, ubraną w jasno-zielony balachon.

ROZHULANTYNA

Mówiłam wam Józefie, żebyście się szanowali. A on znowu chodzi!

JÓZEF MÓZGOWICZ

E — niechże już ta ostatnia para wyjdzie ze mnie w ludzkim towarzystwie. A jasnie pani zdrowa?

ROZHULANTYNA

Jak byk parowy śmieje się.

JÓZEF wychodzi.

¹Alef: pierwsza liczba ponad-skończona Cantora. [przypis autorski]

ROZHULANTYNA *smutnieje gwałtownie i zbliża się do MÓZGOWICZA.*

Co ci jest? Tumor! Ty mnie nie kochasz?

MÓZGOWICZ

podnosi lalkę i ogląda ją

Wiesz przecież wszystko. Jestem cham, ostatnie bydlę. Pamiętam i nie mogę zapomnieć. Rozwalilem ci cały kredens i musiałaś się wstydzić za mnie przed nimi. Ale nie upić się nie mogłem.

ROZHULANTYNA

Nie myśl o tem. Już wszystko naprawione. Chciałabym móżd co miesiąc rodzić, żeby takich, jak ty, było więcej. Jakąś wyspę na Oceanie Spokojnym chciałabym mieć i żebyś ty tam był i tylko nasze dzieci. Wszystko takie chłopcy morowe jak ty, wszystko matematyki jeden w drugiego. W środku byłaby Akademia i ty jeden, pan wszystkich słońc, król liczb, książę Nieskończoności, Szach świata absolutnych idei, rozparty w całym wszechświecie, jak w fotelu, siedziałbyś potężny jak...

MÓZGOWICZ

Przezań — dławię się moją potęgą, jak pigułką zbyt wielką dla paszczy wieloryba.

ROZHULANTYNA

Nie kochasz mnie? Chcesz, żeby Izidor przyszedł na świat z krzywymi nogami i z oczami na skroniach?

MÓZGOWICZ

gwałtownie obejmując ją

Nie, nie! Nie mów tak. Kocham cię, strasznie cię kocham *nagle flaczęje*. Tylko nie mogę zapomnieć, że jesteś księżniczką. Jest w tem coś absolutnego. Dość spojrzeć na twoją nogę ROZHULANTYNA *ogłąda nogi, poczem patrzy na niego badawczo*. Gdyby ojciec twój, książę Bazyli, mógł cię widzieć w objęciach takiego chama, umarłby ze wstydu poraz drugi. Mówię ci: jest w tem coś absolutnego, w całej kwestji rasy. Cóż mi pomoże cała wiedza? *Ciska korektę o ścianę*. Nie mogę się urodzić poraz drugi.

ROZHULANTYNA

obejmując go

Mój jedyń, mój Tumorku najukochańszy — że też ty tego nie rozumiesz. Właśnie w tem jest wszystko, cały urok piekielny. Dlatego opuściłam Krzeczberskiego. Nie cierpię tych demi-aristos. Przekłete sny. Jesteś potwornym chamem i jak czuję moją krew, piekielnego zaiste błękitu, jak łączy się z twoją, purpurową, chamską juchą, jak tworzymy razem tę rasę fioletowych pół-bogów, jak myślę o tem, to chce mi się rozprysnąć ze szczęścia w jakąś magmę nie z tego świata.

Twarz MÓZGOWICZA rozjaśnia się w dzikim tryumfie.

Wchodzi ALFRED MÓZGOWICZ.

Patrz! Oto on, mój fetysz. Fred — chodź, niech cię uściskam.

MÓZGOWICZ

do ALFREDA

Czy rozwiązałeś zadania?

ALFRED

całując matkę, mówi cichym głosem

Tak jest, papusiu. Utrudniłem sobie problemat metodą Whiteheada. Ten potworny starzec umie z najprostszego zagadnienia uczynić coś dowolnie trudnego.

MÓZGOWICZ

Szanuj tego mędrca. Pamiętaj, że byłem jego uczniem.

ROZHULANTYNA

patrząc na nich z zachwytem

Ja chyba nie przeżyję tego szczęścia. Och czemuż, czemuż nie mogę być króliczką!

MÓZGOWICZ

ponuro

Pamiętaj o białej króliczycy, która do śmierci rodziła moręgowate koty. Raz jeden tylko zdradziła swego białego męża. Alfred zanadto mi przypomina Krzeczberskiego.

ROZHULANTYNA

śmieje się, gładząc MÓZGOWICZA po głowie

Biedna mózgownica! Liczby wyjadły ci całą szarą materję, Tumorze!

MÓZGOWICZ

ryczy

Proszę nie żartować z mego nazwiska! Jest dosyć znane na całym świecie *tupie nogami i przewraca oczami w dzikim szale.*

ALFRED *podchodzi do tablicy i zaczyna pisać na niej kredą. Widać olbrzymie całki i zawile symbole.*

ROZHULANTYNA *klęka i zaczyna budować coś z klocków. MÓZGOWICZ stoi na miejscu. Uspakaja się i zamysła się głęboko.*

Wbiega IZIA i młodszy Mózgowicz: MAURYCY.

MAURYCY

arystokratycznie wymawiając wyrazy i silnie grasejując

Bo papuś, to pisze wiersze tylko dla równowagi ducha, jak mu liczby już wszystkimi porami przenikają do duszy. Izia jest poetką naprawdę. Wydrukowali jej wierszyk w naszej dziecinnej futurystycznej gazetce. Izium, zadeklamuj.

IZIA

deklamuje

Był mały zarodek w cienistej oddali,
Ktoś trącił przypadkiem, ktoś spojrzął ukradkiem
I śliczna wyszła dziecina.

Najprzód ochrztili, potem nazwali
nazwali ją Ylajali.

Był mały koteczek, zielony kłębeczek
Zjadł na śniadanie w oddali.

Ktoś trącił ukradkiem, ktoś spojrzął przypadkiem
Potem okropnie płakali.

W dziecinnej książeczce, w dziewczęcej teczce
powstała nowa rycina.

W cienistej oddali ktoś ujrzał przypadkiem,
Jak kotka pożarła Ylajali.

Czy to się śniło, czy też tak było,
Napróżno by zgadywali.

Czy to rycina sama powstała
Czy sen się zbudził z rysunku,
Nie zgadłby nawet zielony kłębuszek.
Nie zgadła nawet Ylajali.

MÓZGOWICZ

ponuro, krótko

Za dużo sensu.

ALFRED

odchodząc od tablicy

To wszystko na nic. Ojciec jest zdrajca. Ojciec kocha się w Izi. Mama o tem płacze po nocach. Ja nie chcę.

MÓZGOWICZ

krzyczy

Czyś ty oszalał!

MAURYCY

wskazując na ojca

Tak, ja wiem. To on chodzi po nocach i wyje. On jest warjat.

ROZHULANTYNA *zrywa się*

ROZHULANTYNA

Tumorze!

IZIA

klaszcze w dłonie z zachwytu i podskakuje

Oberwała się lawina.

MÓZGOWICZ

odchodząc od zmysłów

Wścieknę się! Jak oni śmia!

ALFRED

Zupełnie zwykła historja. Jutro będzie w gazetach mały artykułik p. t. *Zdemaskowanie oszusta.*

ROZHULANTYNA

wybucho nagłym śmiechem

Rozkręca się stara mózgownica, rozkręca!

MÓZGOWICZ

z żalem

Tak było dobrze i tak się wszystko popsulo.

do IZI

To ty, arystokratyczny demonku! Zawsze mówiłem, żeby wytepić Krzeczberskich, że inaczej nie damy rady.

ROZHULANTYNA

do dzieci

Cicho! Uspokójcie się. Jeszcze czas jest wszystko odwrócić. *Groźnie do ALFREDA, hypnotyzując go.* Tego wcale nie było! Rozumiesz? *środkowemi drzwiami wchodzi JÓZEF z jakimś NIEZNAJANYM PANEM w binoklach Zapóźno!*

IZIA

Dzień dobry, Józefie. Kogóż to przywlekliście ze sobą?

JÓZEF

Ano, szukał Jaśnie Pani. Mówi, powiada, że jest gość pierwszej klasy.

NIEZNAJOMY

Jestem zaiste gościem i zdaje się, że w porę przybywam.

ALFRED *podchodzi do NIEZNAJOMEGO*

ALFRED

do NIEZNAJOMEGO

Nie waż się pan wtrącać do spraw naszych prywatnych.

ROZHULANTYNA

niespokojnie

Dzieci, cicho! To jest tylko moja sprawa prywatna. Tak się boję o Izydora. Wyjdźcie wszyscy. Muszę zostać z nim sama.

MÓZGOWICZ

ponuro

Z kim? z Izydorem? *do IZI* Mówiłem, że za dużo jest sensu w tem wszystkim. *Wychodzi na lewo.*

MAURYCY i ALFRED *chcą go zatrzymać. On im się wyrывa i ucieka.*

NIEZNAJOMY

Jeszcze chwila, a będzie zapóźno. Wynałazłem ratunek ostateczny.

MAURYCY

Nie wierzę panu. My już wszystko to przeszliśmy. My się kręcimy w miejscu, aż do zupełnego zawrotu głowy. My już nie możemy więcej.

ALFRED

Tak! To są wszystko maski dla nich, dla członków Akademji, ale z nami jest bardzo źle.

IZIA

pada na kolana przed matką

Oddal tego pana. Mamusiu, oddal go!

ROZHULANTYNA

stanowczo i łagodnie

Nie, Izium. Teraz się musimy zdecydować. Przemawia przez ciebie zepsuta krew Krzecz-borskich.

NIEZNAJOMY

twardo (do ROZHULANTYNY)

Musisz pani wybierać między nim, a córką. Cały wszechświat w Was tylko jest wpa-trzony. On nie może zmieniać obowiązującej matematyki tylko dla fantazji tej dzierlatki. On może wszystko. Ja znam już ten dowód, którym on przekona nawet samego White-heada. Wszystko zaczęło się od Alefów: gdzie wchodzi w grę aktualna nieskończoność, tam jego wszechmoc jest zupełna. Ale dla całej kultury, w imieniu wszystkich dotych-czasowych ideałów ludzkości, musimy to powstrzymać.

ALFRED

zaczyna się orientować

Moryc, stań w drzwiach. MAURYCY *staje w drzwiach środkowych.*

ROZHULANTYNA *nie wie co robić. Widać w jej ruchach i twarzy potworną walkę ze sobą.*

ROZHULANTYNA

krzyczy z nagłą decyzją

Tumorze! Ratunku!

NIEZNAJOMY

wyjmując kartę z pugilaresu

To nic nie pomoże. Jestem profesor Green z Em. Si. Dzi. Eu., z Mathematical Central and General Office. Green, Alfred Green.

IZIA *jednym ruchem jest przy drzwiach.* ROZHULANTYNA *pada zemdlona, krzycząc: „Green”.*

MORYC *łapie IZIE, ALFRED szepce coś na ucho GREENOWI.*

GREEN

głośno

Tam są moi agenci.

IZIA *wrywa się MAURYCEMU i rzuca się do drzwi*

Wpada DWÓCH AGENTÓW, którzy łapią IZIE.

JÓZEF *cały czas pęka ze śmiechu, zanosząc się jednocześnie starczym, flegmiastym kaszlem (teraz aż zapiał z zachwytem).*

Na to wpada z lewej strony TUMOR MÓZGOWICZ i staje jak wryty.

GREEN

krzyczy do AGENTÓW

Na automobil z nią i jazda na piątą szybkość.

AGENCI *z szaloną szybkością okręcają głowę IZI czerwoną chustką i wybiegają, trzymając IZIE na rękach, przez drzwi środkowe*

TUMOR *przeskakuje przez leżącą ROZHULANTYNE i rzuca się do drzwi. Zastępuje mu drogę*
GREEN

GREEN

groźnie, ale z uszanowaniem

Panie profesorze! Ani kroku dalej.

ALFRED i MAURACY z *dwóch stron podchodząc do ojca, czając się jak koty*

JÓZEF

krzyczy, szcując ich

Pyf!!!

OBAJ CHŁOPCY *rzucają się na ojca, starając się skrępować mu ręce w tył*

GREEN *rzuca się z przodu, chwytając go za gardło i stara się zatrzymać*

Nieruchoma i niema scena, jak Ursus z bykiem w „Quo Vadis” Sienkiewicza

Trwa to bardzo długo. Milczenie, przerywane sapaniem zmagających się.

JÓZEF *decyduje się i jak drapieżny sęp bez skrzydeł, podpełza do MÓZGOWICZA, łapie go za nogi w kolanach i powala na ziemię. Wszyscy w milczeniu krępiją MÓZGOWICZA chustkami, łańcuszkami od zegarków. GREEN liną, którą miał przygotowaną.*

MÓZGOWICZ *ryczy krótko, poczem bezwolnie poddaje się*

MÓZGOWICZ *leży skrępowany. Wszyscy siedzą na ziemi, dysząc ciężko.*

GREEN

spokojnie

Spełniłem mój obowiązek.

JÓZEF

z politowaniem

Widzisz syneczku, na co ci przyszło. A mówiłem zawsze: nie przeciągaj nitki, bo pęknie.

ALFRED

wstając

Nie była to nitka, lecz gumka.

MAURACY

b. arystokratycznie

Mam wrażenie, że papusiowi nieskończoność paruje ze wszystkich włosów. *zbliża się do matki*

ROZHULANTYNA *budzi się z omdlenia*

ROZHULANTYNA

To jest sen jakiś okropny.

GREEN *wstaje i patrzy na zegarek*

MÓZGOWICZ

leżąc bez ruchu

Któż zwycięży moją myśl ostatnią? Jestem niezwyciężony. Możecie mnie uwięzić. Będę milczał, tylko zostawcie mi papier i ołówek. Ostatni poemat musi być skończony.

ROZHULANTYNA

do GREENA

Gdzie Izia? *wstaje, otrzepując się*

GREEN

Sacred Blue, jak mówią Francuzi. Gdybym sam to wiedział. Stało się to tak szybko, że nie zdążyłem wydać im rozkazów.

ROZHULANTYNA

nagle wesoło jakby wszystko jej się w głowie rozjaśniło

A może to jest jedynym rozwiązaniem! Może tak właśnie trzeba.

MÓZGOWICZ

obojętnie

A może? Któż to może wiedzieć?

Wchodzi BALANTYNA FERMOR, *ubrana w kostjum do gry w golfą.*

ROZHULANTYNA *rzuca się na jej spotkanie*

ROZHULANTYNA

Szczęście, żeś przyszła. Czy widzisz co za katastrofa? Aż mi się śmiać chce z tego, tak jest to dzikie jakieś i nieprawdopodobne.

MÓZGOWICZ

deklamuje

Wszyscy słuchają skamieniali.

Nad zrębem planety,
Pośród gwiazdnej nocy,
Szereg alefów w nieskończoność pełnie.
I nieskończoność, unieskończoniona
Zamiera w sobie, przez siebie zdradzona.
Kłęby Tytanów i rogate widma
Sypią gwiazd roje
W wydarte otchłanie.
Myśl w własne wątpia zapuściła szpony
I gryzie siebie w swej własnej otchłani
Lecz myśl ta czyja? Samo się nie myśli
Tak jak grzmi samo i samo się błyska.
Punkt się rozprzął w n-wymiarów przestrzeń
I przestrzeń klapła
Jak przekłuty balon.
Dech wyszedł cały. Tak nicość dyszy
Sama własną pustką
I każde coś gnębi w czasie, który stanął.
Hop! Szklankę piwa!

GREEN

Zaraz profesorze. Dobrze, że nie słysz tych wierszy w Em. Si. Dzi. Eu.
Wyobrażam sobie, jakiego miny porobili.

MÓZGOWICZ

Pure nonsense, my dear Alfred. Czy nareszcie dostanę piwa?

Co za szkoda, że Izia nie usłyszała tego wiersza.

do MAURYCEGO

Czy i teraz, idjoto, nie uważasz mnie za poetę?

ALFRED

do MAURYCEGO

Nie mów nic do papusia.

BALANTYNA

do GREENA

Sprowadź więcej ludzi, profesorze. Trzeba go zawieść zaraz do więzienia.

GREEN wychodzi

A wy, dzieci, idźcie się przejść. Dzień jest cudowny. Taka wiosna w powietrzu. Puski zielenią się na drzewkach. Widziałam nawet dwa motyle, cytrynki, które zbudzone ciepłem opuściły swe larwy i robiły łamane kółka w przesyconem zapachami powietrzu. Nie wiedzą nieszczęśliwe, że kwiatów jeszcze niema i że czeka je śmierć głodowa.

Twarze chłopców się rozjaśniają. ROZHULANTYNA *całuje ich w głowy.*

ROZHULANTYNA

Tak idźcie przejść się. Masz rację Balantynko. Ty i ja jesteśmy, jak te cytrynki o których mówiłaś.

MÓZGOWICZ

ironicznie

A ja jestem ten kwiat, co się nie rozwinął jeszcze. Ale rozwinę się jeszcze. Nie bójcie się.

CHŁOPCY *wychodzą*

JÓZEF

A to ja, proszę łaski jaśnie pani, ich odprowadzę.

ROZHULANTYNA

Tak, dobrze. Idźcie Józefie, a potem przyjdźcie do nas na obiad. Będzie wasza ulubiona kasza.

JÓZEF *wychodzi, nisko się kłaniając.*

Wchodzi GREEN z CZTEREMA TRAGARZAMI w błękitnych bluzach, którzy biorą MÓZGOWICZA i wychodzą. GREEN wychodzi za nimi.

ROZHULANTYNA *rzuca się do BALANTYNY FERMOR z nagłym niepokojem*

ROZHULANTYNA

blagalnie

Powiedz mi co to znaczy? Zaklinam cię, nie męcz mnie już dłużej. Na wszystko cię proszę, powiedz mi.

BALANTYNA

uspakajająco

Prostu znarowiliście się do pewnych pojęć. Izia ma z was najwięcej prawdziwej intuicji przyszłości.

ROZHULANTYNA

z rozpaczą

Biedna, biedna Izia! *wpatruje się z bólem przed siebie.*

Kurtyna.

AKT II

Rzecz dzieje się na wyspie Timor (Archipelag sundzki). Brzeg morza. W oddali czerwona skała wyspy Amak Ganong. Na lewo plamy i krzewy, pokryte olbrzymimi purpurowymi kwiatami. Na prawo palisada ze strzelnicami i wejście do malajskiego kampongu. Godzina ½ 6 rano. Czarna noc. Wschodzi Canopus. Księżyc sierp, jak łódka, końcami do góry zwrócony, ledwie świeci. U wrót palisady DWÓCH MALAJÓW w czerwonych sarongach i błękitnych turbanach, z lancami. Stoją nieruchomo na straży. Na środku sceny dwa leżaki cejlońskie, (Colombo Style) nogami ku widowni. Z kampongu wychodzi TUMOR MÓZGOWICZ w białym tropikalnym kostjumie, niosąc prawie na rękę omdlewającą IZIĘ KRZECZBORSKĄ, również białą ubraną

MALAJE prosternują się przed niemi, potem wstają.

MÓZGOWICZ

Tak, więc to bydlę Green zakochał się w tobie. Oni tak zawsze w Em, Si, Dzi, Eu. Rano abstrakcja i czysta wielość, jako taka. Od obiadu, gdy już lękają swoje whisky and soda, to mają czas do rana popełnić najdziwsze rzeczy. Jakże nienawidzę Europy. Ja, cham, bydlę zupełnie pierwotne, nie mogę znieść już tej mdłej demokracji.

IZIA

Kocham pana. Jesteś teraz księciem prawdziwym, jak z bajki.

MÓZGOWICZ *kładzie ją na cejlońskim leżaku, sam rozwała się na drugim, który trzeszczy pod jego ciężarem. Nogi zarzuca na poręcz.*

MÓZGOWICZ

Wszystko to jest komedia. Nie mam nic poczucia rzeczywistości, bo nie mam tego we krwi. Uduwać władcę tych bydląt! Ten Anak Agong, Syn Nieba, którego pokonałem, ten był władcą naprawdę! A! Marmeladę z niego zrobić! Pekeflejsz! To bydlę lepiej jest urodzone ode mnie. Jego praszczur siedzi na wulkanie, patrz Iziu, o tam, gdzie wznosi się Gunung Malapa.

Wskazuje na widownię. Czerwony blask na chwilę zalewa scenę od strony widowni i słychać huk daleki. Gunung Malapa wybucha.

IZIA

Ty sam wyszedłeś z tego wulkanu. Tajemnica jest niedocieczona. Chciałabym dziś bić Malajów różgami z rattanu. Chciałabym, abys ty bił mnie, jak prawdziwy władca. A jednocześnie chciałabym cię trzymać w klatce, karmić surowym mięsem i używać tylko tak, jak się używa różnych domowych bydlątek. Zostawiać cię na chwilę najwyższej, bestjalskiej, okrutnej rozkoszy.

MÓZGOWICZ *podrzuca się z wściekłością na leżaku, zgrzyta zębami i porykuje.*

MÓZGOWICZ

Milcz! Sam demon nieskończoności rozrywa mój stalowy czerep. Nie prowokuj mnie do czegoś strasznego. Nie mogę się tobą nasycić. Jesteś wątła, jak kalbion i nikła, jak pajęczynka, a męczysz mnie potwornie. Pamiętaj, że mam teraz władzę większą, niż wszystkie Green'y.

IZIA

Lubię, jak budzi się w panu hipopotam. Kto lepiej jest urodzony: pan, czy pierwszy lepszy hippo?

MÓZGOWICZ

tarza się po leżaku i ryczy

A! Niech tylko Green dostanie się w moje ręce. Już ja go urządzę: po malajsku, na zimno.

IZIA

Nie potrafi pan. Na to trzeba mieć rasę. Nie zdoła go pan nawet pomęczyć, panie profesorze. Uniesie pana zaraz zwykła, szewska pasja, ta, którą tak kocham, której się tak boję i którą tak pogardzam. I to daje mi tę niezwykłą rozkosz ujarzmiania siebie, ciebie i całego świata. Chciałabym być jeszcze mniejszą: być moskitem i pić twoją krew przez cieniutką rurkę, należąca do mego ciała, a ty żebyś ryczał z wściekłości.

MÓZGOWICZ

wstaje z leżaka i z zaciśniętymi pięściami zbliża się do IZI

O! Gdybym mógł cię najprzód zróżniczkować, zbadać każdą nieskończoność twojej przeklętej, rudej krwi, każdy element twojej pachnącej żarem białości, a potem wziąć, stłamsić, zcałkować i nareszcie pojąć, czym jest ta piekielna siła nieuchwytności, która mnie spala, aż do ostatniego włókna mojego chamskiego mięsa.

IZIA

Pamiętaj, że gdybym nie uwiodła Greena, gnąłbyś teraz w więzieniu.

MÓZGOWICZ

nadludzkim wysiłkiem opanowuje się i siada na leżaku profilem do widowni, zwrócony twarzą do IZI. Mówi spokojnie, syczącym głosem.

Co było między wami? Jak mogłaś jemu oddać to, co było tylko moją własnością.

IZIA

Własność!! I to mówi wielki Mózgowicz, Tumor I-szy, Anak Agong, władca Timoru i adoptowany syn ziejącej ogniem góry. Ordynarna scena zazdrości!

MÓZGOWICZ ryczy i bije się pięściami po kolanach.

Stary jesteś. Nudny profesor. Co mnie obchodzą wasze głupie Alefy. Twoja własność! Jak ty śmiesz? Żebyś choć był poetą. Darowałabym ci połowę twojej dzikiej siły. To co Moryś nawet potrafi jednym słowem, ty musisz na to zużyć całe góry zwykłej, bydłczej energii. Własnością czyjąś jest to, co się samemu bierze i trzyma, a nie ochłapy przypadkiem wydarte z Mathematical Office. Moja nieskończoność nie jest symbolem. Jestem jak prawdziwa Astarte. Gdybym przyszła na świat wcześniej, byłabym królową prawdę, a nie komedjantką na jakiejś głupiej wyspie. To tyś mnie oddał Greenowi. Ten matematyczny przyrząd był pierwszym moim kochankiem; nie mogę bowiem uważać za kochanków twoich sześciu synów. Postąpiłeś jak Alfons! Szkoda, że Izydora, o którym tyle się teraz u was mówi, nie mogłam mieć w swojej kolekcji.

MÓZGOWICZ wstaje i krzyczy na MALAJÓW.

Robi się świt gwałtowny, czerwone chmury przeciągają po niebie. W rannym powiewie palmy chwieją się. W oddali wybucha wulkan. Krwawe błyski oświetlają krajobraz i słychać huk stłumiony. MALAJE podbiegają z nastawionymi lancami. IZIA leży nieruchomo z zamkniętymi oczami.

MÓZGOWICZ

ryczy

Bierzcie ją! Kłóćcie! Kaffiry, psie syny!

MALAJE zamierzają się, czekając komendy ostatecznej

MÓZGOWICZ wpatrzony w IZIĘ zastygł w nieruchomym zachwycie. Jasny blask słońca za-lewa nagle scenę i słychać wrzask tysiąca papug.

MÓZGOWICZ pada na kolana przed IZIA, która przeciąga się rozkosznie na leżaku, rozchylając usta. Powoli podnosi się, patrząc jasnemi oczami w słoneczne przestrzenie nieba. MALAJE padają na kolana.

IZIA

Gdybyś uwierzył sam w siebie. Gdyby ci przeklęty, twój mózg, co ci rozpiera twój bawoli łeb, nie przeszkodził uwierzyć, że jesteś naprawdę synem ognistej góry, gdybyś był choć trochę poetą, byłabym twoją na zawsze. Teraz nie wiem. Kto wynalazł to potworne słowo: metafizyczny pępek? Ach, tak, to Alfred, twój pierworodny metys, błękitno-bury. To jest wyrazem wszystkiego. Zabiliście prawdziwą piękność życia, a śmierci nie uczyniliście mniej ohydnej. Możesz mnie nawet zabić. Wolę lance tych bydłat, niż nóż sławnego chirurga. Tylko tobie, twoim mądrym łopom, nie dam się więcej dotknąć mego ciała.

Papugi krzyczą, jak opętane. Przepływa malajska łódź z pomarańczowym, prostokątnym żaglem. MÓZGOWICZ przesuwa ręką po łbie

Przyniescie hełm białemu Radźdzy, psie syny. Przepalisz sobie mózgownicę, profesorze.

MALAJE biegną do kampongu.

MÓZGOWICZ

Teraz naprawdę diabli mnie biorą. Czuję nienasycenie tak potworne, że mózg mi się w kaszę gorącą zamienia. Taką kaszę, jaką jadłem kiedyś, w mojej chałupie. To jest właśnie straszne: ta przepaść, która dzieli mnie, cywilizowanego chłopca, od tych dzikich. Małość tej całej komedji. Jestem zwykłym awanturnikiem, a w gruncie rzeczy mdłym demokratą — nic więcej. Wszystkie problemy Tumora, *Tumor's Problems*, wszystkie funkcje ponadskończone, są absolutnie niczem.

MALAJE przynoszą biały hełm tropikalny i kapelusz IZI i z objawami najgłębszej czci wkładają hełm na głowę MÓZGOWICZA.

Ale odegram moją rolę do końca. do MALAJÓW Zawołać tu Anak Agonga. MALAJE biegną na lewo Teraz przewycięzę mdłą demokrację definitywnie. Będę najprzód władcą okrutnym i groźnym, a potem zaprowadzę socjalizm zupełny. Niech się zgotują te bydłeta w ich własnym sosie.

Na lewo wśród krzaków zbierają się tłumy MALAJÓW. Widać tylko pierwsze szeregi. W odali słychać grzmot i słońce przybiera rudy kolor.

IZIA pogrążona w marzeniu. Pauza

DWÓCH BIAŁYCH w hełmach i kakowych ubraniach wprowadza z lewej strony starego RADŹDŹĘ PATAKULA. Za nimi idzie DWÓCH MALAJÓW w czerwonych sarongach i czerwonych turbanach. RADŹDŹA z siwą brodą, ma tylko przepaskę na biodrach.

MALAJE ustawiają leżak na prawo. MÓZGOWICZ siada na leżaku. Do IZI zbliża się MŁODY MALAJ niezwyklej piękności i szepcze jej coś na ucho.

MÓZGOWICZ

do RADŹDŹY

Patakulo: Ja Tumor I., władca Timoru, syn Nieba i Ognistej Góry *wulkan krwawo błyska na tle ciemniejącego burzliwego nieba* Ja jestem ten, który ma prawo stopić was w jedną miazgę, wysuszyć morze i zgasić tę górę, co mnie porodziła.

Ciemności burzliwe coraz większe. Błyska się i grzmi coraz silniej wskazuje na RADŹDŹĘ

Wasz dawny władca jest tylko cieniem cienia wobec mojej białej potęgi.

IZIA

przerywając rozmowę z MŁODYM MALAJEM

Źle deklamujesz, profesorze!

MALAJE szepczą między sobą

MÓZGOWICZ miesza się

JEDEN Z DWÓCH MALAJÓW ZE STRAŻY PRZY KAMPONGU

w niebieskim turbanie

Widziałem. On się przed nią ukorzył. Nasze lance zaczarowane nie mogły spaść na jej ciało.

II MALAJ

To jest nowe bóstwo białych. Ręka z lancą skamieniała mi, gdym chciał ją uderzyć. Biały Radźdża oddał jej cześć nadziemską.

MÓZGOWICZ

wstaje

Ostatnim wysiłkiem stara się opanować

wyjmując rewolwer i strzela w STAREGO RADŹDŹĘ, który wali się na ziemię krzyczy

Boy! Lemonsquash!!

pauza

mówi dalej spokojnie

Ja Tumor I., władca Timoru jestem jedynym panem tej ziemi. Bóstwa innego niema.

MŁODY MALAJ, który wyleciał z kampongu, podaje mu na tacy limonadę

do BIAŁYCH w kakowych strojach Dajcie ją tutaj wskazuje na IZIE.

IZIA podchodzi do niego i przez chwilę patrzą sobie w oczy. Straszliwa błyskawica rozświetla krajobraz i grzmot wali się z chmur na ziemię.

IZIA

wybucho niepowstrzymanym śmiechem

Tumek! Stary kabotynie. Czyż możesz myśleć, że mnie weźmiesz na taką sztuczkę. Ty, stara rozbyczona wydro!

MÓZGOWICZ

z rezygnacją, patrząc na nią z zupełnym poddaniem się

Jestem bezsilny! Iziu, Iziu, czymże jest cała matematyka i absolutna wiedza, wobec jednego kwadratowego centymetra twojej skóry. Och! Gdybym mógł być artystą!

MŁODY MALAJ zbliża się do nich z węzowym uśmiechem

MŁODY MALAJ

Biały Radźdzo! Oddaj mi twoje bóstwo! Wulkan się w niej kocha. Odkąd weszła na naszą wyspę, Gunug Malapa drży cały i oddycha ogniem. Od wieków nie był już tak zły. Jestem synem Patukula i prawowiernym panem i prawnikiem podziemnego ognia. Poślubię ją jak siostrę, a czcić będę tak, jak dotąd czciłem naszych bogów w zaświatowej Jedności Bytu.

MÓZGOWICZ

wściekły

Porozumieli się. Przekłęci arystokraci. Tylko jedna sztuka jest przewycięzeniem problemu rasy. Nie myśl Iziu, że nie kocham matki twej. Ale dla ciebie tylko spełniłem tę ohydłą zbrodnię. *do młodego MALAJA* Nie znasz jej, księżę Tengah. To nie jest żadne bóstwo. To jest zwykła, znudzona, biała koza. Czeka cię straszna kara za splugawienie ognia gór, jeśli weźmiesz ją za żonę.

KSIĄŻĘ TENGHAH

To ty jej nie znasz biały Radźdzo. Ty patrzysz na wszystko przez twoją okropną mądrość, która zakryła ci prawdziwą piękność duszy, morza i gór. Tyś zabił ojca mego, nie będąc jego wrogiem. Czy może być coś ohydniejszego!

MÓZGOWICZ

Skąd wie o tem, ten kolorowy mydłek?

IZIA

Zabiłeś tego starca, aby mnie zaimponować. Mnie! O, jakże pogardzam, tobą, biedny belfrze od aktualnej nieskończoności. Płódź dalej twoich wyrodków z moją biedną mamą, którą oszukałeś, ale nie waż się wchodzić do mojej świątyni.

Burza przechodzi stronami. Ciemności rozpraszają się powoli. Znudzeni widowiskiem MALAJE rozchodzą się powoli, unosząc trupa PATAKULA.

MÓZGOWICZ

z rozpaczą

O, jakież to wszystko pospolite i marne! Nie wiem, czy jestem ultra-cywilizowanym człowiekiem, czy tylko zwykłym bydlęciem, które udaje bezpiórego dwunoga. A! Szkoda, że tu niema Greena. Tam w Em. Si. Dzi. Eu. mogę jeszcze zrobić wrażenie. Tam mogę im pokazać tę klasę liczb, którą oznaczyłem perskimi cyframi. Ale ilość alfabetów jest skończona. Te liczby, moje własne, nazwę tumorami. Tumor I. nie będzie władcą marnej wysepki, będzie pierwszą liczbą tego potwornego szeregu, który wywróci im mózgi, jak stare rękawiczki.

IZIA

do TUMORA MÓZGOWICZA

Jednak w pewnym sensie masz coś w sobie wielkiego. *obejmuje KSIĘCIA TENGHAH* Ale kocham tylko jego, prawdziwego potomka ognistej góry.

KSIĄŻĘ TENGHAH

w dzikim zachwycie

Jeśli przez śmierć ojca, posiadam miłość bóstwa, bądź błogosławiony biały Radźdzo! *całuje ją w usta*

MÓZGOWICZ zrzuca hełm tropikalny i wyciera spocone włosy.

MÓZGOWICZ

z coraz większą rozpaczą

Co robić, co teraz robić? Nie mam miejsca na świecie. Jestem i niema mnie. Nie-skończoność wyżarła mi wnętrze. Gdybym mógł choć jeden wierszyk napisać. O! Co za nieludzka męczarnia!

do IZI

Czy myślisz, że ten dzikus kocha cię? On widzi w tobie tylko poetkę. Zawróciłaś mu głowę głupimi wierszykami.

IZIA

deklamuje

W czarnym, bezdusznym żarze,
Spocone cielsko dusi mnie i gnębi.
Tak bóstwo nieznane mnie karze
Za czyny świetlistych gołębi.
Gołąbki białe, marzenia dziewczynki
Na mokrej trawie zwałkonione świnki.
Tyś jeden, a ich jest tysiące.
Chciałabym ciało mieć tyle, ile myśli,
A każde ciało, by kochanków miało
Tyle, co liczb jest choćby w Alef-zero.
O, otchłań niedosiężna słóweczka: dopiero,
O, karki rozbyczone, korzące się i gnące.
Chciałabym czarne, przepalone żądze
W błękitne zawrzeć miesiące.
Zawrzeć na wieki więzienia wrzeczadze,
Które zbudował na bezdrożach świata,
Jakiś zwyczajki, tytaniczny bóg:
Dla chorych djabłów, przewrotnych aniołów
Szpital warjatów, za którego próg
Nie przejdzie mędrzec, ani księżę liczb.
Tam już na wieki oddać się czarnemu,
Którego góra zrodziła ognista
I tam pozostać — biała, jako glista,
Pozostać wierną bóstwu nieznanemu.
W przepięknej małpy uściskach się miotać,
Słuchając ciszy międzygwiazdnych ech.
Patrzeć na męki i krew czarną żłopać,
W bebechy krwawe puszczać zimny śmiech.
Kwiczeć z rozkoszy i rozkosz tę kopać,
Aż póki nie przyjdzie ostateczny zdech.
I być niewinną i czystą dziewczynką,
Różowy język słodką zwilżać ślinką.

MÓZGOWICZ

opanował się zupełnie

Możesz to umieścić w dziecinnem, futurystycznym pisemku, które redaguje Moryś.
Ale na mnie niestety nie robi już wrażenia.

IZIA

wydyma pogardliwie usta, uchylając się KSIĘCIU TENGAH, który chce ją dalej całować

Jeszcze coś lepszego ci pokażę. Ten czarny ma jakiś dziwny zapach. Nie to spleśniała bielizna, nie to suszone grzyby. O, jakież życie jest okropne! Czemuż prawdziwi ludzie są tylko dziękami zwierzętami, czemuż zapach ich jest wstrętny dla naszych zepsutych nozdrzy?

MÓZGOWICZ

śmieje się bestjałsko, tryumfująco

A widzisz europejska gąsko: kultura zwycięża.

IZIA

To jest twój tryumf. Ten czarny idjota jest wprost wstrętny. Wykręciła mi się sprężynka.

KSIĄŻĘ TENGAH

nie rozumie dobrze co się dzieje. Do IZI

Co mówisz, córko księżycy?

MÓZGOWICZ

z ironją

Ona otwiera ci skarbiec swojej kultury na ościarz. Zaraz się dowiesz wszystkiego, synu ojca, którego ukatrupiłem sam nie wiem po co.

IZIA

smutnie

Niestety wiesz dobrze. Wszystko się skończyło. Nie wiem komu oddać resztki dni moich. Ten czarny książę, to była moja ostatnia nadzieja.

MÓZGOWICZ

niespokojnie

A ja?

IZIA

Och pan, panie profesorze będzie sobie dalej księciem liczb, alefów, tumorów n-tej klasy i innych tym podobnych stworów. Straciłam to, co mi dawało siłę w stosunku do Ciebie, profesorze. Twoja córka zastąpi mnie dla ciebie zupełnie. Taka zdolna dziewczynka!

TENGAH *patrzy na nich z wzrastającym zdumieniem nie rozumiejąc nic zupełnie*

MÓZGOWICZ

Wiesz, że i mnie wykręciło się wszystko. Tak mi się zdaje przynajmniej. Dobrze, że nie zwarjowałem dotąd. Ciekawy jestem co by Alfred powiedział, gdyby mógł widzieć moje ostatnie przeżycia. Nie Alfred Green oczywiście, tylko mój pierworodny zatraceniec.

KSIĄŻĘ TENGAH

do IZI

Jedyna moja, moje bóstwo! Czemu nie widzisz mnie, czemu mnie odpychasz? Czyż twoje białe ciało nie chce być ofiarą podziemnego ognia? Jestem sam jak ognista góra. Chcesz to cię spalić jednym moim oddechem.

IZIA

Twój oddech nie pachnie siarką, tylko surowym mięsem, książę. Nikt jeszcze nie spalił nikogo przy pomocy surowego mięsa.

MÓZGOWICZ

do KSIĘCIA TENGAH

Mówiłem ci czarno-żółty bydlaku, że to jest zwykła biała gąska. Masz teraz prawdę z ust, które całowałaś przed chwilą z najwyższą miłością.

KSIĄŻE TENGAH *chwieje się*

KSIĄŻĘ TENGAH

z rozpaczą

Zdradziłem siebie. Straszliwe są kłamstwa białych, straszliwym jest jad ich dusz, zatrutych mądrością. Słowa ich są bardziej zabójcze niż nasze miecze, a broń ich silniejsza od świętości naszych bóstw. Biały Radźdzo! Nie zabijam cię, bo nie chcę, by twoja podła krew splamiła mój miecz, przeznaczony dla prawdziwych, godnych mnie wrogów.

Wydobywa kriss z pochwy i przebija się

Przeklęta bądź biała glisto, dla której zdradziłem wszystko, co było mi święte *umiera*.

IZIA

Nareszcie pozbyłam się tego kolorowego gacha.

MÓZGOWICZ

patrzy na nią z zimnym zachwytem

Iziu! Jesteś cudowna. Gdyby nie ten szalony upał i nowy pomysł n-tej klasy Tumorów, nie wiem, czy nie zakochałbym się w tobie na nowo. Właściwie jesteś jedyną kobietą która...

wpada DWÓCH MALAJÓW w błękitnych turbanach

padają na twarz przed IZIĄ

MÓZGOWICZ okazuje niezadowolenie.

I MALAJ

Królowo! Łódź przybiła do zatoki Bangaja. Biały wódz idzie tu. Przywieźli nowe bóstwo.

II MALAJ

Większa jest i tustsza od ciebie. *sposzrzega leżącego KSIĘCIA TENGAH* Lecz cóż to? Nasz wódz martwy, przeбитý własnym krissem.

I MALAJ

Sam sobie śmierć zadał według przepisów przodków swoich. *obaj korzą się przed trupem*

robi się zupełnie jasno i słońce zalewa cały pejzaż.

II MALAJ

Nie mamy już władców. Chyba nowa bogini przywiozła nam kogoś z za mórz dalekich.

wstają i pozostają w oczekujące pozie

MÓZGOWICZ dobywa lunetę z kieszeni i patrzy między krzewy na lewo.

MÓZGOWICZ

patrząc w lunetę

Poznaję go. „Prince Arthur”, krążownik I. klasy. Wysiedli tylko co na brzeg. *Sacred blue*: Green wysiada z łodzi. Balantyna Fermor, kapitan Fitz Gerald i...

opuszcza lunetę

IZIA chwyta lunetę i patrzy

IZIA

tupie nogami z podniecenia

Green tu idzie! Green, Green przyjechał! Balantyna! To pociecha dla ciebie profesorze. Ona cię tak uwielbia.

MÓZGOWICZ

Ale przecie jestem zbrodniarzem. Zabiłem niewinnego człowieka.

IZIA

opuszcza lunetę

Rzeczywiście! Robić sobie skrupuły z jakiegoś malaja. Pluń na to! Niech żyją Alefy i Tumory. Czemże jest śmierć wobec aktualnej nieskończoności?

MÓZGOWICZ

Może masz rację. Niema zbrodni. Iluż jest dziś ludzi, którzy tylko dlatego mają prensje do praw człowieka, że chodzą na dwóch nogach. Jakie jest kryterjum dla odróżnienia człowieka od bydłęcia? Dawniej było to wiadomem, dziś w czasach mdłej demo...

Huk armaty z krążownika przerywa mu dalsze słowa.

IZIA

To Green wałnął na wiwat z dwunastocalówki krążowca. Takeśmy się kiedyś umówili. *z krzaków wychodzi: GREEN, FITZ GERALD, BALANTYNA FERMOR i PIĘCIU LUDZI ZAŁOGI, uzbrojonych od stóp do głów.*

GREEN

Hip! hip! hip! Hurah! Mózgowicz żyje! Brać go chłopcy! Kapitanie, daj rozkaz. Bierzemy kraj ten w nasze posiadanie.

LUZIE ZAŁOGI *rzucają się na MÓZGOWICZA i krępują go linami. IZIA śmieje się zażenowana bardzo.*

do IZI Pani! Jesteś cudowną kobietą. My, matematycy, umiemy cenić dziwność życia. Wszystko jedno co było. Przeszłość twoja nie istnieje. Istnieje tylko nauka, dla której można poświęcić wszystko, nawet honor męski, do BALANTYNY Miss Fermor, Right Honourable Miss Fermor, proszę poświadczyć wiarygodność moich słów. Kocham pannę Krzeczboorską, wyrzekam się wszelkich tajnych sprawek Em. Si. Dzi. Eu. Powtórz pani te słowa, jedynej kobiecie, która godna jest nosić moje nazwisko, a może i tytuł, o ile Bóg miłosierny, [matematyka, a religia to dwie zupełnie różne strony tej samej rzeczy,] pozwoli mi żyć dłużej, niż moi kuzyni.

BALANTYNA

Iziu! Jestem tu w imieniu twojej matki *Do MÓZGOWICZA, który leży skępowany na ziemi* A propos! Rozhulantyna spłodziła nareszcie Izydora. Cudowny chłopak. Oczy ma prawie na nosie, jak wszyscy Baår-Łukowicze. Urodzony matematyk.

MÓZGOWICZ

radośnie

O, jakże wdzięczny wam jestem, żeście mi odebrali moją wolę. Jestem zatruty własną siłą. Po prostu za dużo mam woli i dlatego nie mogę mieć żadnej decyzji. Nieskończoność zaktualizowana w dowolności zupełnej. Och, co za rozkosz jest być uwięzionym. Iziu! W imieniu matki, jako ojczym, daję ci zupełną wolną wolę. Green! Stary draniu! Masz najładniejszą dziewczynkę na świecie. Ona cię kocha...

BALANTYNA

przerywa mu

A w dodatku niema żadnego mezaljansu. Alfred jest Green of Greenfield. Jest piątym synem Markiza of Fifth Maske-Tower. Oby żyli wiecznie jego bracia, ale gdy umrą, będzie parem i najbogatszym człowiekiem w Anglii.

MÓZGOWICZ

z wściekłością

Psia krew! Tego nie wiedziałem. *Dogs blood!* Czemu ja nie jestem niczem podobnem. Z tego punktu wszystko można zlekceważyć.

GREEN

Jesteś Mózgowicz. *Tout simplement Mózgowicz.* Oddałbym ci mistrzu dziesięć tytułów za to piekielne nazwisko, którego nawet wymówić nie potrafię.

BALANTYNA

Prawda? Jest w tem nazwisku coś jakby zapach prasłowiańskich lasów, ulów pszczół dzikich, rozgrzanych słońcem na kwiecistych polanach, rzek i jezior pełnych złotych ryb i wodnych duchów. Och, jakie to piękne. Nieście go na okręt. Izydor go czeka. Izydor macha tłustemi rączkami i woła niemym językiem ojca, którego już uwielbia.

sposrzcga trupy Anak Agongów

Wielkie nieba! Mózgowicz narznął tu Malajów, jak kapusty.

IZIA

w objęciach GREEN'A

Zupełnie przypadkiem stał się tu wypadek. Ten młody czarny zginął przez miłość dla mnie. Ten stary chciał zabić profesora. Zastrzeliłam go, jak psa. Cóż robić. Każdy się ratuje, jak może.

GREEN

nie panując nad sobą

Jakże cię kocham Iziu! Jak można... Tak krótko, tak mało... A potem takie rozstanie... Och, jakże cię kocham.

BALANTYNA

do MAJTKÓW

Bierzcie go chłopcy! A trzymajcie go zdrowo. Bo to największy mózg cywilizowanego świata. Trochę zboczony, bo wszystko co wielkie, musi być zboczone i perwersja jest dziś prosto synonimem wielkości.

MAJTKOWIE *biorą* MÓZGOWICZA *i wychodzą* z FITZ-GERALDEM *i* BALANTYNĄ. GREEN *zatyka* kolek *z angielską flagą*.

IZIA

A jednak żal mi czegoś. Sama nie wiem czego. Zostanie tylko sen. Wspomnienie nie byłych nigdy wypadków. *z nagłą decyzją* Green — muszę ci powiedzieć wszystko: zdradziłam cię z Tumorem.

GREEN *zwiją się* w kłębek *z bólu i zazdrości* *i w tejże chwili rozpręża się* w dzikim *pożądaniu*.

GREEN

rzucając się bezwładnie na IZIE

Kocham cię, kocham cię! Milcz! Są chwile tylko, a wszystko jest złudzeniem w nieskończonych nieskończonościach bytu.

IZIA

poddaje mu się obojętnie

A tak było ładnie, tak dziwnie! Jaka szkoda, jaka szkoda...

GREEN *niesie ją omdlatą, na lewo w kwieciste krzewy.*

Kurtyna.

AKT III

Ten sam pokój co w akcie I. ROZHULANTYNA KRZECZBORSKA, S. voto Mózgowiczowa ubrana jak w akcie I. chodzi z małym dzieckiem na rękach, nucąc: aa, a! kotki dwa, szare, bure, obydwu.

ROZHULANTYNA

Aa, a, kotki dwa,
Szare, bure, obydwu.
Aa, a, kotki trzy,
Zjadły mózgi szare wszy.
Aa, a, kotki cztery,
Poszedł papa do hetery.
Aa, a, kotków pięć,
Mama czuje dziwną chęć.
Aa, a, kotków sześć,
Nieskończoność w szklance mieść.
Aa, a, kotków siedm,
Papa rzekł: *I love you, madam.*
Aa, a, panter osiem,
Mama rzekła...

wchodzi MÓZGOWICZ

MÓZGOWICZ

Jakże się ma Izydor?

ROZHULANTYNA

Izydor ma się dobrze, ale ty ojczyste Mózgowcze, jak się czujecie w naszym zwykłym, codziennym życiu?

MÓZGOWICZ

Nie wiem jak zawrócić z tej drogi cnoty. To jest ważniejsze, jak ty się patrzysz na to, że Izia wychodzi za Green'a?

ROZHULANTYNA

Wiesz, że jestem wolna od rodowych przesądów. Gdy wszyscy trzej jego bracia umrą, Izia zrobi świetną partję.

MÓZGOWICZ

Ty nie masz pojęcia czym to jest dla mnie. *wskazuje na IZYDORA* To jest moje ostatnie dziecko z tobą. Izydor ma coś w twarzy, co mi uniemożliwia zupełnie chęć płodzenia dalszych Mózgowiczów z tobą z *nagłą decyzją* Dziś podałę się do rozwodu i dziś jeszcze oświadczę się o rękę Miss Fermor.

ROZHULANTYNA

obojętnie

Nie chcę nic. Siedmiu synów wystarczy. Wszystko jest już poza mną. I miłość cham-ska i wszystkie duchowe perwersje. Uszlachetniłam ród Mózgowiczów. Alfred może się starać o córkę lorda. Nikt mu nie odmówi.

MÓZGOWICZ

Zapominasz, że ja się mogę starać o córkę lorda, a nawet być przyjętym. Żyłem sam, zatopiony w moich rachunkach. Spłodziłem nowy świat. Cantor, Georg Cantor, jest małym dzieckiem, wobec moich definicji nieskończoności, a Frege i Russel są marnem przelewaniem greckiej pustki w pustkę naszych czasów z ich definicją liczby, wobec tego co wymyśliłem dziś rano...

ROZHULANTYNA

nie przestając nianńczyć ciamkacza

Ohydny kompromis. Mówił mi o tem Alfred...

MÓZGOWICZ

Zabiję to pierworodne ścierwo! On nic nie wie. On chce demaskować to, czego nie pojął. Czyż nie rozumiesz tego, że pewnie mózgi nie są w stanie pojąć pewnych rzeczy. Moja logika jest nie do przewyciężenia. Tylko ująć w jedno ten szereg rozumowań, na to trzeba lba zaiste przedniego. Ja, ja tylko jeden mam tę siłę. Oni to czują i dlatego boją się.

wchodzi GREEN z IZIA

GREEN

Profesorze! Twoja teoria zwycięża. Miałem dziś biuletyn z Em. Si. Dżi. Eu. Nawet Whitehead zachwiał się.

MÓZGOWICZ

Oni przyjmują tylko to, co podpada pod już stworzone kategorie. Samemu pojęciu logiki nadaliśmy inne znaczenie, my: Mózgowicz. Tego nie wytrzymają te pół-główki.

GREEN

A jeśli zwyciężysz, profesorze? Co wtedy? Co począć z całą mechaniką, co począć z budową maszyn, czym zastąpić prawo ciężenia? Pierwszy przykład naszych czasów, żeby dedukcja czysta zwała światopogląd, mający kilkaset lat za sobą.

MÓZGOWICZ

Czy myślisz, że ja mówię rzeczy ostateczne? Czy możesz myśleć, że ja mogę wobec takich półgłówków, jak ty i twoi koledzy z Em. Si. Dżi. Eu. powiedzieć prawdę?

IZIA

O, jakże jestem szczęśliwa, że choć dwa miesiące kochał się we mnie taki genjusz.

GREEN

do IZI

Prześtań, głupia kuro! *do MÓZGOWICZA* Profesorze! Powiedz mi jednemu. Powiedz mi jakim sposobem osiągnęłaś wzór na n-tą klasę liczb? Powiedz, czym jest Tumor-jeden?

MÓZGOWICZ

Jesteś głupi jak but. Powiem ci i w sekundę zapomnisz. Na to trzeba naprawdę mózgu tytana. Czy myślisz, że wszystko naprawdę jest krzywe, i wszystko naprawdę jest współczesne? To są elementarne pytania z transcendentalnej dynamiki, której zastosowaniem dziecinne wprost jest moja teoria.

GREEN

Powiedz tylko definicję słówka „naprawdę”, profesorze. Nic więcej. Powiedz, jak definiujesz „albo” i „oprócz”, te dwa słowa tylko.

pada przed MÓZGOWICZEM na kolana

MÓZGOWICZ

ponuro

Pośmiertne wydanie moich dzieł obejmie i ten problemat. Tymczasem mogę ci tylko powiedzieć tyle: Ty, albo ja. Izia ta nędzna Izia, której jesteś niewolnikiem i która zdradza cię ze wszystkimi „stewartami” podczas oficjalnych wycieczek, nie mówiąc już o członkach Em. Si. Dżi. Eu., jest wykładnikiem mojej ostatniej myśli. Poznaj ją dobrze przyszły markizie of Fifth-Maske-Tower. W niej jest tajemnica tożsamości dwóch słówek: „albo” i „oprócz”. Poznałem to w tej chwili, gdy zabijałem starego Patakula.

GREEN

na kolanach

Mów! Zdaje się, że zaczynam rozumieć.

MÓZGOWICZ

Czy myślisz, że ja to rozumiem? Moje ostatnie myśli będą tak trudne, jak są trudne do odcyfrowania egipskie glazy z figurkami. Ale czy znajdzie się taki Champoljon logiki, tej siły mózgu człowiek, który odcyfruje te myśli i zamieni je w symbolizm zrozumiały dla wszystkich?

GREEN

Ja nim będę.

MÓZGOWICZ

Ty, poczciwy idjoto? *śmieje się dziko* Ty, który nie masz żądzę prawdy, tylko marzysz o wszechświatowym matematycznym szantażu!

ROZHULANTYNA *niańczy z coraz większą pasją* IZYDORA

ROZHULANTYNA

Oni to rozstrzygną. Nasze dzieci. W nich jest cała przyszłość.

MÓZGOWICZ

Mylisz się, dziecko. Następne pokolenie musi z tego zrezygnować. To tylko my, kulturalne damy, mamy tę dziką siłę. Za lat 20, chamów o mózgach bawołu, a tak subtelnym, jak odczucia histerycznej księżniczki, nie będzie już wcale. Do tego dąży cała nasza zachodnia demokracja. To jest to, czemu sprzeciwia się wspaniały ruch zniszczenia, któremu oddaje się wschód.

GREEN

wstając

Tumor Mózgowicz — jako zwykły wszechświatowy maniak państwowego socjalizmu. Co za upadek!

MÓZGOWICZ

Mylisz się, idjoto! Cofnięcie kultury. Oto czego mnie nauczyło władanie wyspą Timor. Wiesz, że zamordowałem tam człowieka, a drugi przeze mnie sam skończył dobrownie. Czy wiesz, czym to było dla mnie?

IZIA *pada przed nim na kolana*

IZIA

Tumorze! Jesteś jedynym wielkim człowiekiem, jakiego znałam.

ROZHULANTYNA

Wstydz się Iziu! Przy Matce.

MÓZGOWICZ

do żony

Twój najukochańszy Izydor będzie stworem, którego wstydz się będą wszyscy jego przodkowie: bydlęca rasa Mózgowiczów na równi z mongolskimi chanami, z samym Wielkim Dżyngisem na czele. Precz mi z oczu, przeklęta suko! Ja jestem panem świata!!

ROZHULANTYNA

Ach, więc tak? Więc wszystko co zrobiłam jest na nic? Więc ja mam być kopaną jeszcze za moje upokorzenie? Więc ty śmiesz obrażać to, co jest we mnie najświętsze. Masz! Podwójny komedjancie!

Rzuca się do okna na prawo i wyrzuca przez nie IZYDORA MÓZGOWICZA w pieluchach, poczem staje zwrócona twarzą do widowni z wyrazem zupełnego obłędu. Chwilę trwa straszne napięcie jej twarzy w wyrazie zwierzęcego bólu. Poczem pada na ziemię i wyje dziko, jak wilczyca

GREEN

Ależ, pani profesorowo! Tak nie można. To jest zupełna dzicz.

IZIA

Mamo! Nawet ja, ja lubię rzeczy potworne, ale to; och, ja tego nie wytrzymam! *zanosi się od płaczu*

MÓZGOWICZ

A ja jestem zupełnie obojętny. Przecięta została pępowina, która łączyła mnie z dziećmi. Jeszcze jedna zbrodnia staje się przeze mnie.

GREEN

Uwielbiam cię profesorze. Jesteś tytanem. Mimowolny wspaniały czyn!! Czyż może być coś rozkoszniejszego.

IZIA

do GREENA

Ach, więc ty jesteś tak słabym, Alfredzie. Ty możesz korzyć się przed tą starą kukłą? Byłam świadkiem jego zbrodni. Pożal się Boże. Mimowolne zbrodnie życiowego niedo-
łęgi. Zakamary duszy ukazane w świetle ponadskończony etyki. On ma sumienie, ten
zgalaretowany potwór. On cierpi przytem. Czyż tego nie widzisz, Alfredzie? Czyż jest coś
podlejszego nad wyrzut sumienia?

GREEN

Tego, przynaję się, nie miałem nigdy. Po najstraszniejszych orgiach w Em. Si. Dzi.
Eu. czułem się doskonale. Zabijaliśmy małe dziewczynki z plebsu w sposób niesłychanie
okrutny...

ROZHULANTYNA

zakrywając mu usta rękami

Ty, przebrzydły paskudniku! To ty wywołałeś tę ohydłą rozmowę. Przez ciebie zabiłam
biednego Izydora...

*Wchodzi JÓZEF MÓZGOWICZ z gazetą w ręku. Za nim DWÓCH TRAGARZY, w niebieskich
fartuchach, wnosi pokrwawione pieluchy ze zmiażdżonym IZYDOREM MÓZGOWICZEM.*

JÓZEF MÓZGOWICZ

Dopraszam się łaski. A to przecie o moim syneczku piszą tak w gazetach. Bohater!
Myśliciel! Geniusz myśli i geniusz czynu. A gdzie to ta wyspa? A czy to prawda, że on
ogłosił się synem góry ognistej. Oj, syneczku, źle, żeś się zaparł twego prawowitego ojca
kara cię nie minie.

MÓZGOWICZ

zawstydzony bardzo

Bo papa, bo ojciec, *jaka się bo do stu tysięcy djabłów precz z tym szpargałem! wyrzuca
mu gazetę i ciska o ścianę.*

Wchodzi IRENA MÓZGOWICZÓWNA w czarnej sukience

IRENA

Ojcie! Ja cię wyzwolę z tych ostatnich więzów. Nie chcę żadnej miłości. Ja wiem
wszystko.

MÓZGOWICZ

wzruszony do głębi

Zapomniałem, że mam jeszcze córkę. Irenko! Ty jedna przy mnie zostaniesz.

IRENA

obejmuje go mocno i całuje w czoło z niezmierną czułością

Tak ojcie! Porzuć tę okropną robotę. Możesz ogłosić to po śmierci. Ja wiem. Alfred
nie rozumie nic. On cię tylko podgląda. On jest bardzo zdolny, ale tylko do pewnej grani-
cy. Ja znam go dobrze. Ja mu dałam podstawy teorii czystej wielości. *do GREENA* Green!
Jak pan śmiesz zaprzętać ten wielki umysł całą tą baliwernią? Czy wyście powarjowali
wszyscy w tem waszem przeklętym Em. Si. Dzi. Eu?

GREEN

klania się uniżenie

Ja wiem też dość wiele. Pani jest bardzo zdolna, panno Ireno, ale pani nie wie, że
on stworzył klasę liczb oznaczonych perskimi znakami i teraz ma sformułować dowód,
że licznosc pewnej wielości jest wyższa od wszystkich, jemu tylko i szatanowi znanych,
wielości. Nawet ośmielił się nazwać to: jest to Tumor-jeden.

*IRENA ze zgrozą spogląda na ojca, poczem bierze z rąk tragarzy pokrwawione pieluchy
i przyciska je do piersi*

IRENA
Biedny, biedny Izydor!

JÓZEF MÓZGOWICZ
Nawet dziecku biednemu nie darowali, psie pary.

IRENA
do JÓZEFA
Dziadziu! Chodźmy stąd. Tu wprost nie można oddychać. Jakże strasznie zazdroszczę Leibnizowi. On był takie dziecko, jak ten biedny trupek.

Bierze JÓZEFA pod rękę i wychodzi, trzymając pieluchy pod lewą pachą za nimi wychodzą TRAGARZE
ROZHULANTYNA *odzyskuje równowagę ducha i poprawia sobie suknie. Powoli z matki i wilczycy staje się znów kochanką.*

ROZHULANTYNA
Teraz cię przesilili, ojczcie Mózgowcze. Teraz już chyba nie dasz rady. Nawet Ira cię opuściła i rodzony papoczlówek zwał jak kamfora.

GREEN
Ja jeszcze jestem. Ja z nim zostanę.

MÓZGOWICZ
Ty nędzny krabie, ty podpatrywaczu niepojętych myśli, ty psychiczny utrzymanku zwyrodniałej dzierlatki? Wolę pójść na wygnanie i służyć za żer Dyakom z wyspy Timor, niż tobie zawierzyć myśl choć jedną. On myśli że wie coś, bo wymówił wyraz: Tumor-jeden. To nie są zaklęcia dla zdobycia skarbu, na to trzeba mieć głowę na kręgosłupie, a nie klatkę na różnokolorowe ptaszki. Ty zakuty myślowy gałganiarzu! Ty pudermantlu, ty lokaju skurtyzaniłej nieskończoności!

Nagle słabnie i siada na ziemi
Wchodzi BALANTYNA FERMOR, w różowej sukni i olbrzymim kapeluszu, z czarnem, kosmalnym piórem

ROZHULANTYNA *rzuca się do niej.*

ROZHULANTYNA
Balatynko! zabiłam Izydora! Czy ty rozumiesz co się stało? Biedny, mały Izydor rozbity na bruku przezemnie. To on mnie do tego zmusił! Ten potwór, ten cham — Mózgowicz.

BALANTYNA
spokojnie
Ani cię nie zmusił, ani ty nie zabiłaś Izydora. Dawno już, prawie od urodzenia widziałam w nim straszne skłonności. A nadewszystko skłonność do ohydnych chorób. Mówił mi o tem Józef. Pocziwy stary. Bardzo przejęty jest swoją rolą.

IZIA
która dotąd pilnie porządkowała zabawki
Ta musi zepsuć każdą najskromniejszą nawet potworność. Wszystko dla niej jest jasne i proste, jak równania całkowite. To dobre dla Ireny. Mówię wam, że ona wróci tu za chwilę.

GREEN
Przestań, ach przestań. Zdaje mi się, że burza duchów przelatuje mi przez głowę. Tonącym w morzu śmierci za życia nie odmawia się ostatnich życzeń. Izium! Czuję, że mi się wymykasz. Tak ślizka jest twoja mała duszyczka, jak gromada ślizieni.

IZIA
Muszę ci odmówić ujęcia we mnie tego, co jest czystą igraszką słów. Stworzyłam taki mały świeatek, z okruczeń różnymi słówek, niebacznie przez was mówionych. Taki malutki świeatek, ale za to tak bardzo mój.

BALANTYNA
z ironją

Ach, jakie to wzruszające. Nie mów tak dalej, bo czuję, że lzy mi stają w oczach.

Wchodzi ALFRED i MAURYCY Mózgowicowie

MÓZGOWICZ *wstaje z ziemi*

ALFRED

wyciągając gazetę z kieszeni

Słuchajcie! I ty mamó. Tylko błagam cię, wytrzymaj tę wiadomość...

ROZHULANTYNA

blagalnie do ALFREDA

Oszczędź mnie... Już nie mogę.

IZIA

stara się ją uspokoić

Mateczko. Nic już się stać nie może. To był sen. Weźmiemy cię do nas z Alfredem. Green! Prawda? Nie odmówisz mi tego.

GREEN

zimno

Pod pewnymi warunkami.

ALFRED

czyta

Tytuł jest: „Potworny kompromis. Znany filar współczesnej matematycznej wiedzy, sir Tumor Mózgowicz, niedawno mianowany dziedzicznym baronetem Queenslandu, zdobywca wyspy Timor i twórca nowej konstytucji Malajów w III-cim dystrykcie morskim, padł ofiarą swojej własnej słabości...”

MÓZGOWICZ

ponuro

To pisał Green. Przypomnijcie sobie, co mówił tu przed chwilą. Leżał przedemną na brzuchu, jak przed posągiem Izidy. Czyż nie jest to ohydne świństwo?

MAURYCY

Papusi, papusi! Słuchaj dalej.

ALFRED

czyta

...której wyrazem jest ostatnia teoria, ogłoszona w organie Em. Si. Dzi. Eu. „Unity and Diversity”. Teoria ta, dotyczy znanego już tworzenia dowolnej klasy liczb...”

ROZHULANTYNA

Green! Jak mogłeś coś podobnego uczynić!

wbiega IRENA

IRENA

Kłamstwo, potworne kłamstwo! On chce go wypróbować. On podmówił Alfreda. Ja wiem wszystko. Tylko co zdradził was Józio. Ma gorączkę i opowiedział mi wszystko. Green jest podły. Użył Izi, aby wyrzucić wpływ na Alfreda.

MÓZGOWICZ

Przecież to jest drukowane. Wiem co będzie dalej. Aby uniemożliwić mi działanie, przedstawiono mnie, jako człowieka, rezygnującego z nieskończonego szeregu klas liczbowych. Chcę postawić granicę klas. Ogólnego dowodu jeszcze nie mam. Ale liczność t. zw. Tumor-jeden jest najwyższą licznością, jaka być może. Szeregu Tumorów nie stworzy nikt, nawet umysł nadskończony, umysł samego Boga.

IRENA

pada przed ojcem na kolana

Papusi! Ja nie chcę o tem słyszeć. Coście wy zrobili z Nieskończoności!

MÓZGOWICZ

A więc i ty jesteś przeciw mnie. Niema już Mózgów na świecie. Myślałem, że córka, jedna moja biedna Irusia, mnie uzna. Nie — widocznie wszystkie męki muszę przeżyć do końca.

Siada na ziemi. Przez chwilę bawi się klockami, poczem zaczyna okropnie, rozpaczliwie płakać. Prawie wyje w histerycznych łkaniach.

Wszyscy stoją skamienieli ze zgrozy i boleści.

IZIA

obejmuje MÓZGOWICZA, GREEN załamuje ręce z rozpacz

Teraz cię kocham naprawdę. Chciałam tylko raz widzieć twoją słabość. Minęły czasy ujarzmiania siłą demonicznych kobiet. Jestem demonem!

Zrywa się i płomienistym wzrokiem przesywa obecnych, a nawet nieobecnych

Jestem kapłanką Izidy. To ja tańczyłam naga ze słońcem na czole. To ja ukorzyłam lorda Persville, największego demona z Em. Si. Dzi. Eu. Green! Nędzny flaku, 45 razy zdradzony: lord Persville, twórca geometrii, którą tylko w funkcjach przerywanych, ponadskończonych, analitycznie przedstawić można, wił się u nóg moich, jak zdeptyany robak. Ja nie spałam nocami. Pracowałam, jak 40 wołów parowych. Tumorze! Ja udawałam niewiedzę, aby raz ujrzeć twoją słabość. Wiem wszystko! Znam teorię zmiennych w sposób ciągły licznosci!

GREEN wije się w okropnych cierpieniach. IZIA znowu obejmuje TUMORA

Ja jedna go kocham naprawdę. Nie wiecie co przeszłam.

IRENA

Podła!

GREEN

wyje dziko

A! Gadzina!!!

ALFRED

A, ja! Ojczu, uczyłeś mnie fałszywej matematyki. Ta futurystyczna dzierlatka więcej wie odemnie.

MAURYCY

Iziu! Więc twoje wiersze są skłamane! Och, ja tego nie przeżyję.

BALANTYNA patrzy na to z lodowatym spokojem, trzymając w rękach szlochającą ROZHULANTYNĘ. MAURYCY pada na ziemię i płacze niepowstrzymanie

MÓZGOWICZ

odpycha nagłym ruchem IZIE, która wali się na ziemię obok płaczącego MAURYCEGO wstając, mówi do IZI

Precz odemnie! Nie znam cię i nienawidzę. Myślałaś, że mnie tem upodlisz, mnie, ojca siedmiu synów i niesłychanej ilości córek? Precz, małpo!

ROZHULANTYNA

przestaje płakać i nagle zanoszą się dzikim śmiechem tryumfu

Dobrze jej tak. Niech zginie przeklęty ród Krzeczboreskich.

MÓZGOWICZ

stoi, jak zraniony tur, który niemoże upaść przez ambicję tylko

Jestem sam zupełnie. Skąd mam tę siłę, nikt się z was nie dowie, a i ja sam niewiele więcej wiem od was.

ROZHULANTYNA

Nie będziesz moim, nie bądź niczym. Ojczu Mózgowcze: jesteś naprawdę wielkim.

ALFRED

z rozpacz

I ja tyle czasu uczyłem się fałszów! Cały mój egzamin z transcendentalnej dynamiki jest podłą farsą. Ale któż są ci zbrodniarze w Akademji? Któż są ci, *wskazuje na GREENA*

któż są te kanalje z Em. Si. Dzi. Eu. Takich potworów nie nosiła jeszcze ziemia na sobie. Och, gdybym mógł wydrzeć mózg mój z czaszki, gdybym mógł na nowo to zrozumieć.

MAURYCY *uspokaja* IZIE, *która podnosi się z uśmiechem*

MAURYCY

wstając razem z nią

Będziemy pisać razem wiersze. Wszystko da się jeszcze odrobić.

IZIA

Moryś: ratuj mnie. Ty jeden możesz. Tylko czy to nie będzie powtórzeniem wszystkiego, co już było raz kiedyś?

MAURYCY

Nie, Iziu. Pamiętasz naszą rozmowę na zielonej kanapce wczoraj? Pamiętasz, coś mi powiedziała?

IZIA

Że nieskończoność jest to wywrócona do góry dnem osobowość. To były pojęcia twego ojca. Ja muszę to stworzyć w formie czystej.

MAURYCY

obejmując ją

Razem to stworzymy. To jest przeciwwaga dla intelektualnego oblędu. Stworzymy ślicznego, szarego ptaszka, który uleci w Nicość. Bez żadnych tęczy i kolorów. Rozumiesz? Ja wiem na to sposób.

MÓZGOWICZ

zimno

Sztuczne uproszczenie.

IZIA

Nieprawda! Niewolno panu mówić, o sztuce. Ja wierzę w geniusz Morysia.

MÓZGOWICZ

wyjmując notatnik i coś zapisuje

Mogę nie mówić o niczem. Ach! Jak sobie przypomnę, że mogłem pisać wiersze, zimno mi się robi ze wstydu. Jutro jeszcze ożenię się z Balantyną Fermor i wyjeżdżamy do Australji.

GREEN, *który bazyliszkowym wzrokiem obserwował IZIE i MORYSIA, nagle podchodzi do ROZHULANTYNY*

GREEN

Pani! Mam dziwne przeczucie, że okręt, którym jadą moi bracia na wojnę, zatonię dziś w nocy. Chcesz pani zaraz zostać markizą of Fifth-Maske-Tower — dobrze. Nie — możemy poczekać.

ROZHULANTYNA

Ależ, panie Alfredzie. Tak zaraz niemożna.

GREEN

Dobrze, możemy poczekać. Ale business jest zrobiony. *do MÓZGOWICZA* Panie profesorze! Zapomnijmy o wszystkim. Mogę cię uwięzić zaraz. Ale wierzę, że po tem wszystkim będziesz pan rozsądnym. Tylko pośmiertne wydanie będzie zawierać dowody ostateczne. Przez powolną dyskusję, ludziska oswoją się nareszcie z tym problemem. *Smutnie* I ja również, mam nadzieję.

MÓZGOWICZ

Stop that nonsense, Alfred. Jesteś wcale inteligentnym chłopcem. Lepiej powiedz, kiedy odchodzi „Eurypides” z Green Star Line i zamów kabinę na dwie osoby. Umówiłem się z Maharadźdżą Pendżaru na pokera na statku.

GREEN

Widzę, że czas stanął dla pana, panie profesorze, naprawdę. „Eurypides” odszedł z tygodnie temu. Dziś odchodzi „Eurigona”, a Pendżar jedzie za 2 tygodnie na „Euripontesie”. To jest „materją faktu”. Cieszę się, że Europa odetchnie trochę. Zamówić więc kabinę?

MÓZGOWICZ

do BALANTYNY

Zgadzasz się za dwa tygodnie?

BALANTYNA

pręży się w oczekiwaniu nieznanym rozkoszy

Naturalnie. Z tobą Tumorze, nawet te 2 tygodnie w Europie będą nadludzką rozkoszą. Ale pozwól, że oddam ci się definitywnie na statku dopiero. Chcę, aby wróciły dawne nastroje. Fitz-Gerald starał się przeciw o mnie. Razem z nim widziałam pierwszy raz Krzyż Południowy i hyper-słońce, straszliwego Canopusa. Kiedy wejdzie po raz pierwszy Canopus, będę twoją. Jakże długo męczyłam się dziewictwem. Tylko sport uratował mnie od Persvilla. Czy wiesz, że ten demon, jak małe dziecko, błagał mnie o litość.

GREEN *szepcze z ROZHULANTYNĄ*

MÓZGOWICZ

do BALANTYNY

Teraz nic mnie to już nie obchodzi. Na szczęście, niewiesz nic o matematyce. Będiesz moim ostatnim kompresem na głowę, na moją starą, biedną mózgownicę. Ale kochać cię będę jak młodzieniec, jak rozszalały chłopczyk.

BALANTYNA *opiera się o niego z uśmiechem: oboje stoją, jak posągi*

GREEN

Wychowamy ci synów na zdrowych, tęgich matematyków, profesorze. Jeden Moryś się nie udał. Ale to jest właśnie rodzaj ekspjacji.

IZIA

Morysia ja biorę na siebie. Takiego dekadenta nie było jeszcze na żadnej planecie. W przypadkowości sztuki on utożsamia wszystkie absolutne wartości, w malutkim, zamkniętym w sobie, kółku.

ALFRED

Ojczy, przebaczam ci wszystko. Bądź szczęśliwy. Znajdę sobie jakąś przyzwoitą panienkę i zacznę nowe życie.

MÓZGOWICZ *nagle łapie się za serce*

MÓZGOWICZ

niespokojnie

Tak mi dziwnie pusto w piersiach krzyczy Patakulo! Nie patrz tak na mnie! *pada, jakby rażony gromem*

BALANTYNA *wydaje dziki okrzyk trwogi. Wszyscy rzucają się do MÓZGOWICZA,*

GREEN *bada mu puls. Wstaje. Wszyscy czekają w straszliwym napięciu.*

GREEN

Nie żyje. Ostatni dowód nie będzie więc znany nikomu.

BALANTYNA

rzuca się na trupa MÓZGOWICZA z dzikim śmiechem. Inni stoją, jak wkopani w ziemię

I oto spełnił się mój dziewiczy sen. Idźcie na spacer, dzieci. Taka wiosna jest, jak wtedy. Zielenią się puszki na młodych gałązkach i ciepło przenika spłowiwały błękit pajęcze chmurki na niebie. Idźcie i mnie zostawcie z nim samą.

Śmieje się łagodnie i cicho.

GREEN *podaje rękę ROZHULANTYNI, MORYŚ IZI, ALFRED obejmuje zmartwiałą z bólu IRENĘ i tak, po kolei, wychodzą w milczeniu przez drzwi środkowe*

BALANTYNA *nagle wstaje i rozpręża się rozkosznie.*

BALANTYNA

Nikt niewie tego, że ja też zajmowałam się matematyką tylko i znam wszystkie problemy Tumora.

Drzwi na lewo otwierają się i wchodzi PERSVILLE. Podchodzi do BALANTYNY
Arthur! Arthur! Moje szczęście, moje życie, moje wszystko!

BALANTYNA *obejmuje go w dzikim szale.*

PERSVILLE

zimno

Teraz jesteś moją. Jedziemy do Australji. W tej chwili telefonowałem. Jestem mianowany gościnnym profesorem w Port-Peery. Teraz zastosujemy jego teorię do mojej geometrii i stworzymy prawdziwą transcendentálną dynamikę. Nie tę, którą się zajmują w Akademji, i z której dwa razy obcinał się już Alfred.

Prawdziwą, kochanko, prawdziwą.

BALANTYNA *śmieje się rozkosznie, nieprzytomna zupełnie.*

Kurtyna.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na Licencji Wolnej Sztuki 1.3. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaaliśmy w Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/tumor-mozgowicz/>

Tekst opracowany na podstawie: Stanisław Ignacy Witkiewicz, Tumor Mózgowicz. Dramat w 3 aktach z prologiem, nakł. Spółki Wydawniczej "Fala" Sp. Z OGR. ODP., Kraków 1921.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>) na podstawie tekstu dostępnego w serwisie Wikiźródła (<http://pl.wikisource.org>). Redakcję techniczną wykonał Wojciech Kotwica, a korektę ze źródłem wikiskrybowie. Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

ISBN 978-83-288-1019-8

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji.](#)